

De utopie van een risicoloze samenleving

De maatschappij lijkt steeds meer georganiseerd te worden rondom de angst. Angst voor een griepvirus en angst voor terroristen kan ontwrichtende maatschappelijke gevolgen hebben. Dat vraagt om verantwoordelijke politici, die de angst niet wegedeneren, maar burgers toerusten om goed met de onzekerheden van het leven om te gaan.

door Pieter Jan
Dijkman

Hoofdredacteur van
Christen Democratische
Verkenningen

Het was een klein, onopvallend berichtje in de kranten: 'Gebruik elke dag een schoon vaatdoekje op het aanrecht in de keuken'. Het was een advies van minister Schippers van Volksgezondheid om 'voedselvergiftiging' tegen te gaan. Je kunt dit als een onschuldige voorlichtingscampagne zien. Toch wringt er iets; een minister die waarschuwt voor vieze vaatdoekjes, want, stel je voor, je zou er buikpijn van kunnen krijgen. Het pleidooi voor het schone vaatdoekje lijkt een treffende illustratie van een *culture of fear* waarin we leven. Het begrip 'risico' is een sleutelwoord geworden om deze angstcultuur te begrijpen: het uitsluiten of inperken van risico's is een van de belangrijkste doelen van overheidsbeleid geworden.

Biopolitiek

Angst als zodanig hoeft niet verkeerd te zijn. Er kan een signaalwerking van uitgaan: angst wijst ons op de mogelijkheid van gevaar zodat we ons er teweeg tegen kunnen stellen. Het probleem is niet de angst zelf, het probleem is de wijze waarop de politiek tegenwoordig met angst omgaat, namelijk op een tamelijk rationalistische, functionalistische wijze, vanuit de utopie van de maakbaarheid.

De Franse filosoof Michel Foucault heeft in dit verband de term 'biopolitiek' gemunt. Biopolitiek betekent het besturen van mensen door ze op grond van biologische of lichamelijke kenmerken in te delen. Volgens Foucault is dat een typische eigenschap van de westerse samenleving. Via rationalistische besturingspraktijken is het menselijk leven zelf onder permanente controle komen te staan. Deze biopolitiek is terug te zien op allerlei terreinen, of het nu gaat om vieze vaatdoekjes, de inkoop

van 34 miljoen vaccins om iedereen te kunnen inenten tegen de Mexicaanse griep, of het pleidooi na de aanslag op Charlie Hebdo om agenten uit te rusten met mitrailleurs.

Het probleem van deze politisering van de angst is dat politici eerder aanjagers van angst en onzekerheid worden, dan dat ze erin slagen mensen toe te rusten voor vrijheid, om zo goed met de reële gevaren en onzekerheden van het leven om te kunnen gaan. Dat is de paradox natuurlijk: politici willen de angst wegnemen met retoriek, middelen en maatregelen die de angst uiteindelijk alleen maar vergroten.

Erkenning van het tekort

Wat zijn wel goede manieren om met angst om te gaan, en waarin schuilt de ruimte voor een vertrouwenwekkende politiek van de hoop? Het zou in de eerste plaats al beginnen met de erkenning dat samenlevingen altijd een tekort zullen hebben, simpelweg omdat de mens per definitie een tekort heeft. Het lijkt erop dat we moeilijk met falen, pech, ongeluk en lijden kunnen omgaan. Maar een risicoloze samenleving is eenvoudigweg onmogelijk en een hemelse tuin van vrede en rust zal het op aarde nooit worden.

In de tweede plaats is behoefte aan meer vertrouwen in de weerbaarheid van burgers en de samenleving. Achter de pogingen om de angst te bezweren, schuilt ten diepste een angst voor onszelf als mens. Mensen zijn geen deel van de oplossing, ze zijn het probleem. Vanuit dat perspectief kun je niet verwachten dat ze creatief met risico's omgaan. Maar mensen zijn niet alleen kwade wezens, ze zijn ook gezegend met verantwoordelijkheidsbesef en het vermogen om creatief met gevaren om te gaan.

In een wereld vol potentiële ziekten, vijanden en vreemden is angst een belangrijke politieke kracht geworden. Dat vraagt om verantwoordelijke politici. Ze hoeven de angst niet weg te redeneren. Maar een beetje minder maakbaarheidsillusies en een beetje meer vertrouwen in mensen kan geen kwaad. Dan verschijnt het menselijk tekort niet als probleem, maar als de mogelijkheid om gezamenlijk naar creatieve oplossingen te zoeken. Zo'n politiek van de hoop is heel wat uitdagender dan een politiek die in het teken staat van de angst.

In deze rubriek bespreken medewerkers van het Wetenschappelijk Instituut bij toerbeurt hoe je vanuit christendemocratisch perspectief kunt kijken naar een voor CDA-politici en bestuurders min of meer actueel thema.

